KAKO DO UČINKOVITOSTI IN KVALITETE PRESTRUKTURIRANJA SLOVENSKEGA PODEŽELJA?

HOW TO ENSURE EFFICIENCY AND QUALITY IN THE RESTRUCTURING OF SLOVENE COUNTRYSIDE?

Breda Žun Koderman

UDK: 711.3 (497.14)

POVZETEK

Prispevek utemeljuje potrebo po upravno-strokovnih odločitvah o drugačni, evropsko primerljivi obravnavi slovenskega podeželskega prostora; od tega daje prednost manj razvitemu, težko dostopnemu svetu, ki se demografsko prazni ali stagnira. Možnosti za to nudi nova vrsta strokovnih gradiv za projektno obravnavo podeželskih teritorijev v regionalnem zaledju mest z delovnim naslovom Regulacijski načrti kulturnih krajin (RNkk). Regulacijski načrti kulturnih krajin so razviti po kriterijih celovitega pristopa za celovit razvoj. Imajo lastnost planskega in urejevalskega dokumenta, ki v strokovnem okolju zapolnjuje vrzel med že doktrinarno uveljavljenimi pristopi za regulacijo mest (regulacijskimi načrti mest) in sonaravnimi pristopi za gospodarjenje v gozdnem prostoru. Izdelava RNkk je aplikativno preizkušena.

KLJUČNE BESEDE

Regulacijski načrti kulturnih krajin, podeželje, strokovne podlage, planiranje, revitalizacija

Klasifikacija prispevka po COBISS-u: 1.04

ABSTRACT

The paper sets out the need for professional administrative decision-making on various EU comparable actions for Slovenia's countryside, prioritising less developed, difficult accessible areas, where the population is stagnating or falling. The opportunity to put this into practice comes from a new type of expert material for project work in rural areas in the regional hinterlands of towns with the working title of "Regulation Plans for Cultural Landscapes" (RN kk). The Regulation Plans for Cultural Landscapes are developed according to criteria based on an "overall approach for overall development". The documents function as planning and regulating documents, filling a gap that exists in the expert field between the established approach to town planning (regulatory town plans) and similar approaches to forest management. The preparation of RN kk documents has been tested in practice.

KEY WORDS

Regulation Plans for Cultural Landscapes, countryside, less developed regions, expert foundations, planning, revitalisation

1 UVOD

Z novim Zakonom o urejanju prostora (ZureP-1) je bila pri nas odpravljena doktrina družbenega planiranja. Nadomešča jo projektni pristop skozi prostor (od republike do občin). Pri tem je razvidno, da prostorsko planiranje ostaja na ravni planiranja urbanih območij (urbanotvornosti), kar bo še dalje blokiralo razvoj podeželja (bolje: revitalizacijo njegovih specifičnih deželotvornih funkcij), saj projektno urejanje podeželja, kot ga poznajo v EU, pri nas ni razvito. Kljub temu pa

si prostorsko planiranje (po ZureP-1: načrtovanje)[1] lasti pravico pravnega odločanja tudi o podeželju, ne glede na nerazumevanje (in npr. napačno grafično interpretacijo) njegovih vsebin, specifičnosti in potreb. To sproža vprašanje, kako podeželje legitimno prestrukturirati tako, da bi se urbanizacija razvila tudi na podeželje Slovenije, vendar prilagojeno oziroma ob sočasni ohranitvi (okrepitvi) deželotvornih funkcij.

Realnost je, da Slovenija zaostaja v skladnem regionalnem razvoju, saj se močno polarizira. Zato je nujno vključiti v sistem planiranja prostora tudi podeželski prostor. V Evropski uniji je pojem 'ruralno' legitimen, pozornost do podeželskega prostora pa je nacionalno uveljavljena skrb. Projektno urejanje so v EU razvili na dveh nivojih (Prosen, 1991, 1993, 1999, 2002), in sicer z ruralnim oziroma agrarno-strukturnim planiranjem na stopnji predplanov (za potrebe usklajevanja s prostorskimi plani naseljevanja) in z izvedbenim urejanjem, ki že stoletja obvladuje drobno lastniško strukturo polja in vasi.

2 PROBLEMI

Slovenijo pestijo sodobni problemi razkrajanja tradicionalnih kulturnih krajin, in to v vsebini in obsegu. To stopnjuje bipolarnost med mesti in podeželjem, med sistemi yang in yin. Bilančno je Slovenija v približno 50 letih izgubila več kot 29 % ozemlja tradicionalnih kulturnih krajin, in sicer s suburbanizacijo več kot 13 % in z gozdnim vdorom več kot 16 %. V primerjavi s prvotnim neto obsegom 54 % ji ostaja manj kot 25 % neto kmetijsko-ruralnih površin.

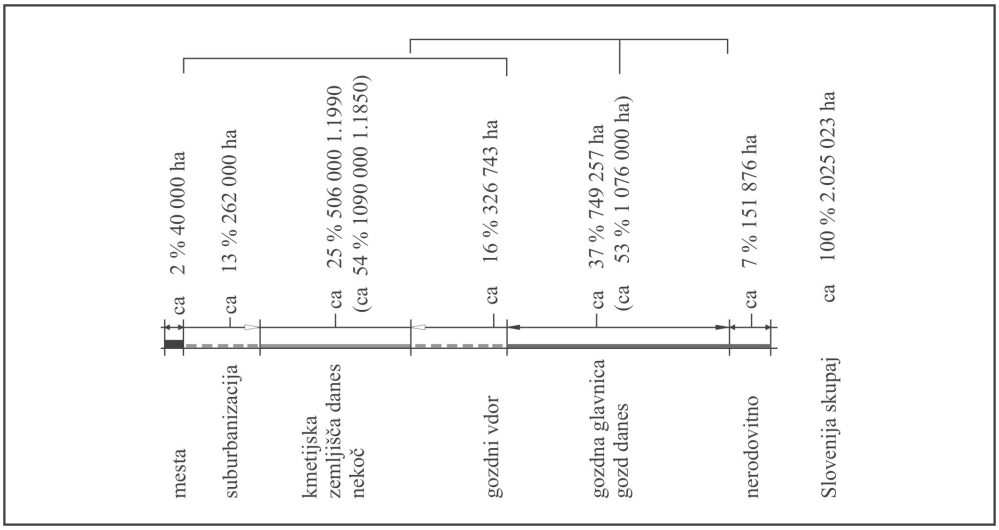

Preglednica 1: *Krčenje tradicionalnih kulturnih krajin v Sloveniji, l. 1990.*

[1] *V referatu bo v nadaljevanju rabljen termin prostorsko planiranje, saj je to področje, ki se ukvarja s celostnim urejanjem prostora držav, dežel – regij, občin (Pogačnik 1992). Po zakonu o urejanju prostora – ZureP-1 (Ur. list 110/XII) je sicer ta termin zamenjan s terminom prostorsko načrtovanje (oz. načrtovanje prostorskih ureditev za planske akte republike, regij, občin). S tem je zakonodajalec želel povedati, da je opustil načine planiranja po bivšem družbeno-ekonomskem sistemu in da ustvarja pogoje za povpraševanja v tržnem gospodarstvu. Žal je to le zunanji vtis, saj se z novimi določili domet prostorskega planiranja – načrtovanja ni spremenil. Tudi po Leksikonu CZ (1973) planirati pomeni 'načrtovati, snovati'.*

Vplivi na razkrajanje podeželja so mnogoteri:

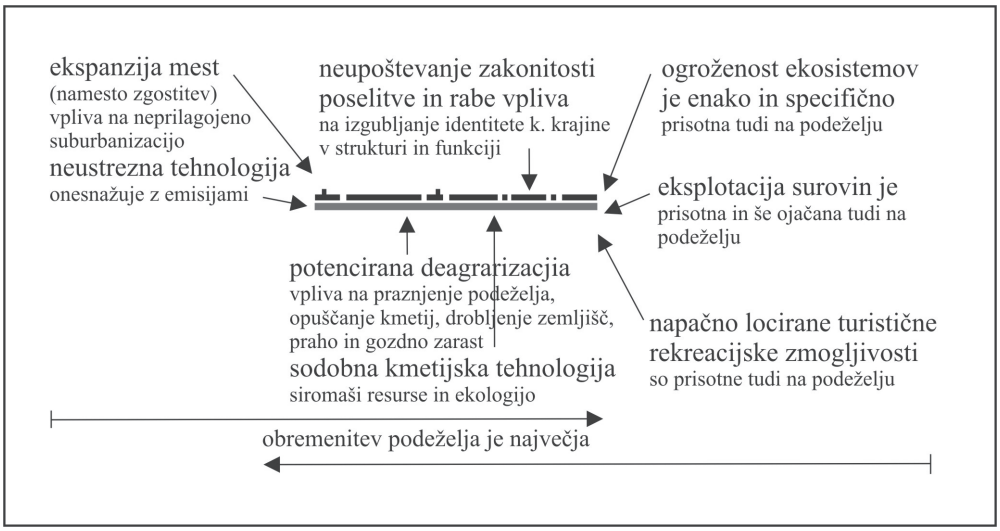

Preglednica 2: *Model obremenitve tradicionalnih kulturnih krajin.*

Negativne (ali pozitivne) trende razkrajanja podeželja je možno ocenjevati tudi v sklopu 4 temeljnih področij urejanja prostora:

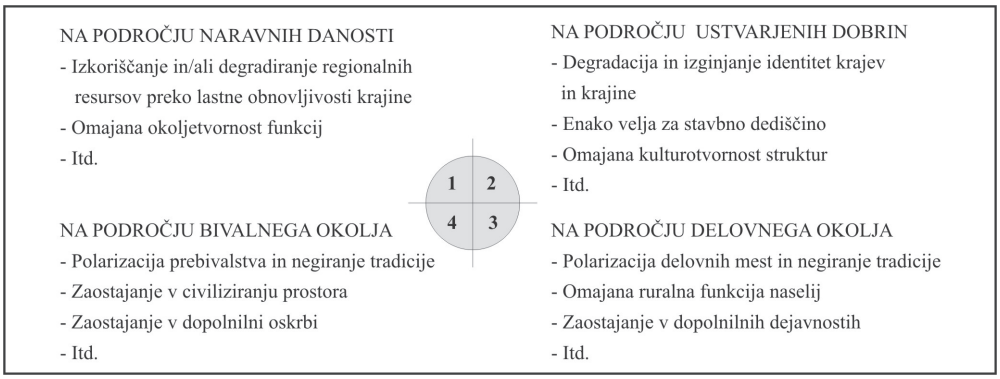

Preglednica 3: *Vpogled v pojave negativnih trendov po 4 temeljnih področjih urejanja.*

Namen nadaljnjega izvajanja je predstaviti, zakaj prostorsko planiranje nastopa v vlogi močnega vplivnega dejavnika na slabitev slovenske nacionalne samobitnosti z vidika ohranjanja podeželja.

3 VZROKI

Potrebna je bila (aplikativna) izdelava projekta Regulacijski načrt kulturnih krajin (RNkk) in primerjalno tehtanje prednosti za podeželje med veljavnimi prostorskimi plani ter Regulacijskim načrtom kulturnih krajin, da je analiza vzrokov in posledic odprla oči o razvojni stopnji prostorskega planiranja doslej in možnostih za njegovo izboljšavo. Analize so pokazale, da je prostorsko planiranje še vedno v funkciji pospeševanja linearne gospodarske rasti (polpretekle) moderne dobe. Žal je to model *utopičnega*[2] načina prostorskega planiranja, ki (z metodo znanosti in dometom funkcionalizma) utira pot urbani ekspanziji naselitve v naravno zaledje mest.

Zaradi visoke stopnje ogroženosti naravnega okolja in resursov je prostorsko planiranje (kasneje) izpopolnjeno z varovalnim planiranjem (pogojeno z Atensko listino koncem 50. let):

/----------/ /----------/

mesta so predmet urbanističnega planiranja | **narava je predmet varovalnega planiranja**

skupaj: obseg (regionalnega, občinskega) prostorskega planiranja

Shema 1: *Površna razmerja 'človek–narava'.*

Kot takšen, je model prezrl realnost (obstoja) treh svojstvenih entitet, ki so najlepše definirane skozi krajine:

/----------/ /----------/ /----------/

mestne krajine | **tradicionalne kulturne krajine** (v prepletu) **z naravnimi krajinami**

pri tem imajo mestne krajine: 'trd', yang odnos do narave in tradicionalne kulturne krajine: 'mehak', yin odnos do narave

Shema 2: *Realnost treh svojstvenih entitet v prostoru.*

Vsaka od teh krajin ima svoje specifične funkcije, probleme in potrebe in potrebuje specifične rešitve v urejanju prostora. Zato ni mogoče, da bi bile tradicionalne kulturne krajine integrirane (skrite) v naravno krajino. Tega pa veljavno prostorsko planiranje ne upošteva, saj je organizirano takole:

[2] *Utopični način prostorskega planiranja je smiselno prenesen pojem z nivoja utopičnega urbanizma (Gantar, 1984), ki je snoval vizijo mest tako, da je odstranil negativne elemente ali slabe strani, kljub njihovemu realnemu obstoju. Posledice so bile v tem, da je realnost teh slabosti spodnašala nameravane realizacije idealnega; torej se idealne koncepcije niso mogle realizirati, ker niso bile realne.*

V pristojnosti urbanističnega planiranja so:

<- - - -

Tako je v Sloveniji tradicionalni sistem naselitve prizadet v visokem številu, in sicer do 5000 naselij ruralnega izvora, ki so vzdrževalci tradicionalnih kulturnih krajin v večnamenski funkciji: bivalni, socialni, gospodarski, identitetni ipd. Poleg tega zavzema prostorsko planiranje napačen (le varovalni) odnos do t. i. polja, saj to ni obravnavano kot funkcionalno zemljišče oz. osnovno sredstvo kmetijskih gospodarstev za potrebe produkcije hrane, ki ga je zaradi učinkovitosti gospodarjenja treba notranje prestrukturirati in oskrbeti (npr. z namakanjem) ter ima pomembne vzporedne funkcije: ohranitev specifičnega biotopa, ohranitev odprtosti krajin, možnosti za rekreacijo in turizem itd.

Ugotavljamo, da je zaradi nerealnosti oziroma pomanjkljivosti ustreznih ruralnih evidenc ter drugih evidenc povratno prizadeto tudi samo urbanistično planiranje, saj si ne more ustvariti strokovnih kriterijev do usmerjanja in obvladovanja urbanizacije, ne da bi prizadelo avtohtona okolja v njihovi integriteti bivanja in dela. V okviru normativnega varstva (po zamenjani zakonodaji) pa urbanistično planiranje ni zagotovilo niti ohranitve pomembnejših kmetijskih zemljišč.

Vse to ima zaradi pravne veljave prostorskih planov usodne posledice, ki v težkih okoliščinah za bivanje in delo na slovenskem podeželju (Markeš, 1997) posebej v hribovitem svetu, prispevajo k opuščanju kmetijstva, drobljenju posesti, hitremu demografskemu praznjenju, manjši razvitosti, zaraščanju itd. Tekoči ekonomski ukrepi za zmanjševanje razlik med razvitimi in demografsko ogroženimi občinami po regijah so premalo, saj so izpeljani v obliki podpore posameznim investicijam, ki se zaradi urbanističnih blokad (iz neustrezne ali pomanjkljive vsebine za podeželske teritorije prostorskih planov) pogosto ne morejo izvesti.[3]

Če povzamemo: temeljni vzrok za napačno obravnavo podeželja in mnogotere negativne posledice je torej treba iskati v zaostalosti prostorskega planiranja na stopnji *funkcionalnega pristopa*, ki po paradigmi linearne rasti sledi le *urbanizaciji* (civilizaciji) z infrastrukturo, ne pa tudi *revitalizaciji.* Značilno prizadene tako mesta kot podeželje, kar vodi v lokalno neskladnost med obstoječimi strukturami in rabami ter novimi strukturami in rabami. Globalno to pomeni polarizacijo razvoja.

V teh okoliščinah je (bilo) kmetijstvo v vlogi dejavnika, ki naj varuje (le resurse). Samoiniciativno pa tudi ni razvilo sistemske podpore tradicionalni vaški naselitvi, ki je v funkciji vzdrževalca polja idr. Temeljna pomanjkljivost je bila že v kategorizaciji kmetijskih zemljišč (Stritar 1990), ki se je opredelila le do strokovne obravnave 'polja'. Kmetijstvo niti ni razvilo vsebinske (produkcijske, ekološke, zemljiško-strukturne) nadgradnje varovanim kmetijskim površinam (varovanje je obdržalo na pasivni ravni). To pomeni, da se s službo Sektorja za strukturno politiko in razvoj podeželja (ki je bila pri kmetijskem ministrstvu ustanovljena za potrebe pospeševanja celovitega urejanja razmerja vas–polje po zgledu iz tujine) ni razvilo niti agrarnostrukturno planiranje niti celovita komasacijska izvedbena urejanja iz razmerja vas–polje. Domet te službe na MKGP, ki ga je pomagala ustanoviti geodetska dejavnost (Magel,

[3] Analitske ugotovitve se prvenstveno nanašajo na posledice za slovensko podeželje, ki jih je sprožalo že družbeno planiranje po Zakonu o sistemu družbenega planiranja in družbenem planu RS (Ur. list SRS št. 1/80 in 33/80), Zakonu o urejanju naselij in drugih posegov v prostor (Ur. List SRS št. 18/84), Zakonu o stavbnih zemljiščih (Ur. List 44/97). Podobno tudi Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega družbenega plana RS (Ur. list 11/99) ter strokovno priporočilo o izvajanju odloka: OdlPSDP št. 350-01-9/ 98-0104/ 04/02/01 MOP 1999.

Belec, 1991) z namenom nastavitve celostne komasacije, je ostal predvsem pri popularizaciji podeželja, motiviranju in usposabljanju prebivalcev ter podobnih parametrih. Prizadevanja po celostni obravnavi, predvsem prostorski, pa so bila doslej s strani urbanističnih institucij močno negirana.

Drugače povedano – z vidika treh krajinskih entitet:

Kmetijstvo je v prostorsko-planskem in urejevalskem okolju v podrejenem položaju (glede na doktrinarno organizirani urbanizem in gozdarstvo); ker se ni institucionaliziralo, ni razvilo svojega agrarnega planiranja in urejanja prostora v njegovi večfunkcionalnosti. Ker agrarni prostor v celovitosti svoje funkcije nima skrbnika in gospodarja niti podpore v sistemu prostorskega planiranja, (konsenz) tudi hitreje propada. V tujini so se podobnim posledicam za podeželje ob uveljavljenem urbanističnem planiranju naseljevanja izognili 2-krat:

- na globalnem nivoju z ruralnim ali agrarnostrukturnim planiranjem na stopnji predplanov (tako da so se usklajevali s prostorskim planiranjem naseljevanja), česar pri nas ni. Pri nas je doslej potekalo le usklajevanje z varovanimi resursi, ne pa z zasnovo agrara; po ZureP-1 pa tudi tega ni več;
- na lokalnem nivoju z izvedbenim – komasacijskim urejanjem vasi in polja tako, da sočasno rešuje tudi probleme komasacije zemljišč za potrebe urbanizacije. V naši deželi, kjer v polpretekli dobi ni bilo treba spoštovati privatne lastnine niti se ta ni urejala, je bil prostorski vidik kmetijske politike popolnoma odsoten, kar je še posebej prizadelo podeželje s težjimi pogoji za proizvodnjo hrane.

Z novim Zakonom o urejanju prostora (ZUreP-1) se je stališče prostorskega planiranja do nekdanjih nosilcev planiranja metodološko spremenilo; izključeni so iz procesa izdelave *prostorskih aktov*, saj imajo le še možnost dostave *smernic in mnenja* (ZureP-1 27., 29. člen) medtem ko bo *analize razvojnih možnosti* izdelal pripravljavec akta.[4] S tem se je prostorsko planiranje izognilo problemom nekdanjih administrativnih in normativnih urejanj, niti najmanj pa odgovornosti do polarizacije razvoja v Sloveniji, saj novejše planske (urbanistične in krajinske predstave) pospešujejo mesta in somestja v ravnini in gozdno divjino v hribovitem svetu v okviru nacionalnih parkov.

4 MOŽNOSTI

4.1 Med planom in trgom

Z vstopanjem v EU je slovenska strokovna uprava na vseh področjih izzvana z zahtevami po harmonizaciji svojih predpisov z evropskimi. Zakonodaja *prostorskega planiranja* je v pristojnosti nacionalnih držav, ne na ravni EU, zato je odvisno od ozaveščenosti vsake posamezne države, koliko sama želi zagotoviti ohranitev podeželja in njegov razvoj. Podeželju Slovenija namenja v minuli in novi prostorski zakonodaji le nekatere ureditve za pospeševanje njegove izravnalne

[4] *Po Zakonu o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (Ur. List RS 60/99) so gospodarstva usmerjena v razvojno planiranje lastnih sektorjev in usklajevanje ob pripravi 'regionalnega razvojnega programa' – z zasnovo. S tem so problemi nekdanjega usklajevanja po občinah preneseni na višji nivo, ni pa videti določil za njihovo razreševanje (Lavrenčič 2002).*

vloge v bivanju (civiliziranje), vse premalo pa je skrbi za ohranjanje temeljnih vlog podeželja v funkciji in strukturi, zaradi česar je prizadet celoten *yin*-sistem ob boku *yang*-sistemov mest. S tem se je slovenska prostorska zakonodaja izognila možnostim po enakopravni obravnavi podeželja z vidika podpore njegovim temeljnim vlogam v tistem obsegu, ki potrebujejo zakonsko podporo za specifična gospodarjenja v interesu ohranitve ali revitalizacije večnamenskega podeželja (sicer akterji nimajo pravnih pogojev za izvajanje, npr. sanacij, komasacij in drugih agrarnih operacij, prenove itd.).

Ob tem, ko je ZUreP-1 odpravil blokade normativnega varstva izročil (kot doktrino minulega sistema družbenega planiranja), da bi odprl prostorske možnosti za učinkovito usmerjanje poselitve, pa ni videti, da bi odpravil tudi doktrinarni način prostorskega definiranja *namenske rabe prostora*. Videti je, da ostaja pri normativnem določanju razvojnih posegov v poselitvena območja ali izven in ostaja torej na pol poti v nameri o prostorskem načrtovanju v tržnih razmerah.

Po Deklevi (2002) *so tradicionalni pogledi na urejanje prostora močno zakoreninjeni v naši praksi, ko najprej narišemo koncept prostorskega plana in se potem začnemo spraševati, kako ga bomo uresničevali, in zato ne ustrezajo dejanskim razmeram. Tak pristop je potrebno preseči.* Kako je torej z definiranjem namenske rabe po naslednji shemi?

Shema 5: *Med plani in trgom.*

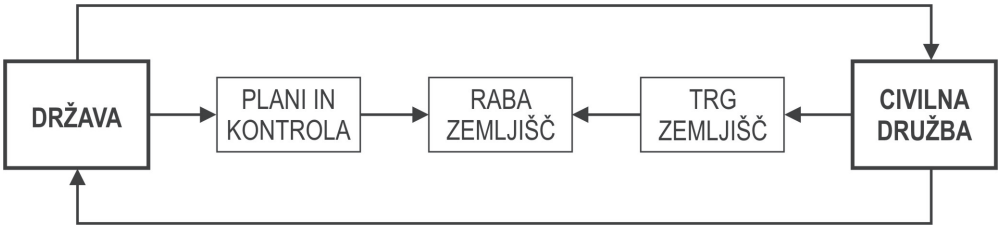

Citirani avtor (Dekleva, 2002) se je v razpravi dotaknil neustreznosti *funkcionalnega pristopa* moderne, ki je pri nas v določenem obdobju dobil razsežnosti družbenega; za metodo je značilna parcialnost, standardizacija, normativnost; po Koželju (1991–1994) *vodi v nerazpoznavnost in naključnost razvojnih teženj z neredom, samodejnostjo in se manifestira v izničevanje strukturiranih oblik*. Žal teh izkušenj za podeželje slovensko krajinsko planiranje ne zmanjšuje, in to zaradi izključujočega odnosa do primarne funkcije kulturnih krajin.

4.2 Realni pristop

Sistemske možnosti in pogoji do nove vloge prostorskega planiranja, nastopajo z uvajanjem *paradigme o uravnoteženo-trajnostnem razvoju*. Ta načela terjajo od prostorskega planiranja zamenjavo funkcionalnega za realni pristop, kar metodološko vodi v pristop *skozi prostor* ob opustitvi pristopa *po dejavnostih*. Vendar ne zato, da bodo te umaknjene iz postopka (kar je negativna možnost načina prostorskega planiranja pri nas), temveč zato, ker jim je dana možnost (v okviru realnih evidenc in valorizacij po 3 krajinskih entitetah), da so že projektno ustrezno

zastopane: ne le skozi grajene – prilagojene posege, ampak tudi skozi revitalizacijo obstoječih avtohtonih okolij.

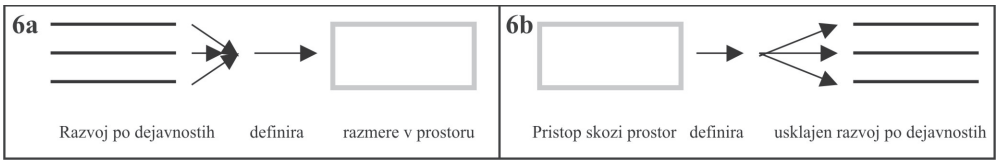

Shema 6a: *Model funkcionalnega pristopa po načelih linearne rasti, iz obdobja moderne.*

Shema 6b: *Model realnega pristopa po načelih trajnostnega razvoja – postmoderne.*

Za postmoderno, ki jo označuje paradigma o uravnoteženo-trajnostnem razvoju, je mednarodno priznano *realno* (strukturno) planiranje, ki zopet vzpostavlja odnos do *kraja*, *geniusa loci* ter identiteto človeka povezuje z identiteto kraja. Zato po Koželju *vodi v trajno obstojnost, povezanost in predvidljivost mest in zgodovinskih tipologij*. Realni pristop terja celovito obravnavo teritorijev v analizah preteklosti, sedanjosti in usmerjanju prostorskega razvoja v prihodnost. Z novim pristopom je pogojena zamenjava doktrine *planiranja razvoja po dejavnostih in varstvo resursov* (kar je v dolgoročni projekciji potreb ustvarjalo celo namišljene probleme) *z aktivnim varstvom* (kar lahko probleme razrešuje).

4.3 Izkušnje z regulacijskimi načrti – doktrina in novosti

- V DOBI PRED FUNKCIONALIZMOM SO SE REGULACIJSKI NAČRTI IZDELOVALI ZA MESTNA NASELJA. Takšni so bili sposobni tradicionalno grajeno strukturo razvijati na prepoznavah *genius loci* in tako ohranjati organsko rast; združujejo planski in razvojni vidik v kompoziciji morfološke zgradbe mestnih naselij ... Sodobni naziv prvotnih regulacijskih načrtov za mestna naselja je *strukturni načrt*. Številne urbanistične delavnice pri nas potrjujejo uspešnost tega pristopa.
- POSEBNO DOKTRINO IMAJO GOZDNO-GOSPODARSKI NAČRTI, ki so s pomočjo fitocenologije sposobni izluščiti rajonizacijo prostora enakih lastnosti in so tako uspešna strokovna podlaga za sonaravno gospodarjenje v gozdovih.
- S pilotnimi projekti za KS Lipoglav in del KS Besnica v hribovitem zaledju Ljubljane smo z Mestno občino Ljubljana RAZVILI TUDI PROTOTIP REGULACIJSKIH NAČRTOV KULTURNIH KRAJIN (RNKK).

Z izdelavo Regulacijskih načrtov kulturnih krajin, kot bodo predstavljeni v nadaljevanju, se zapolnjuje vrzel za teritorije tradicionalnih kulturnih krajin, in sicer na stopnji enakopravnih strokovnih podlag za potrebe prostorskega planiranja po vseh treh entitetah.

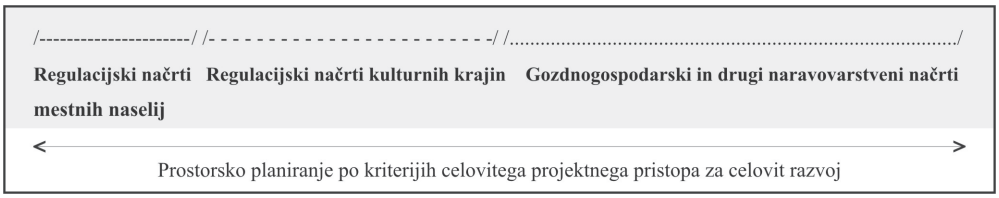

Shema 7: *Ustvarjeni pogoji za usklajevalno funkcijo prostorskega planiranja na projektni ravni, kar zamenjuje sedanja administrativna usklajevanja.*

Ob primerjavi z bivšim sistemom družbenega planiranja je razvidno, kje so regulacijski načrti uvrščeni v tržnih procesih planiranja:

Shema 8a: *Vidik normativnosti, neplanibilnosti v okviru FUNKCIONALNEGA pristopa k planiranju.*

Shema 8b: *Vidik tržnosti, planibilnosti v okviru REALNEGA (morfološko-strukturnega) pristopa k planiranju.*

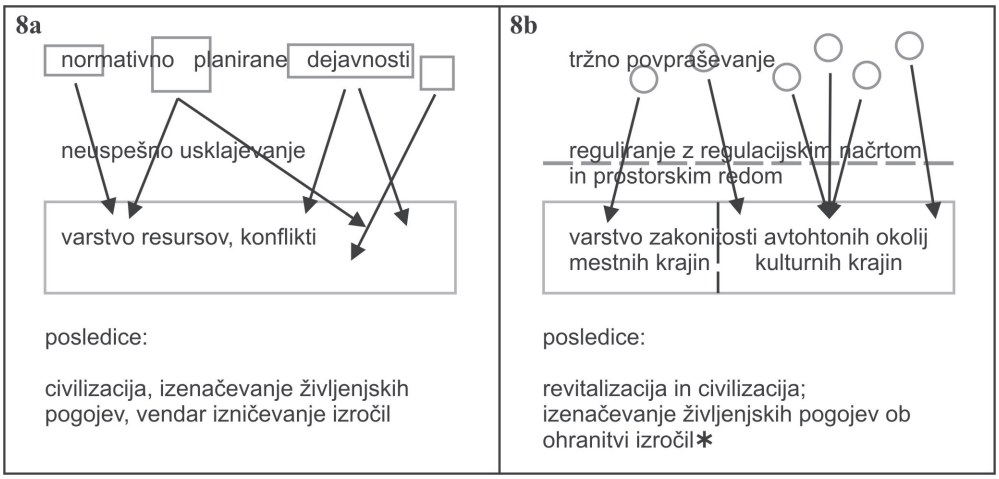

V tem so zagotovljene – tudi postmoderno – iskane rešitve o oblikotvornosti, sonaravnosti in sokulturnosti, ki so bile ob funkcionalnem pristopu le nalepka k posegom (zaradi tega predpisane *presoje vplivov na okolje*), novi pristop pa daje že skozi valorizacijo prostora dovolj podatkov za revitalizacijo in razvoj, specifično za različna avtohtona okolja 3 entitet.

4.4 Primerjalne prednosti za sistem podeželje s spremembo paradigme; povzetek

Pri izvajanju paradigme linearne rasti

UVELJAVLJENI PRISTOP K IZVEDBI PROSTORSKEGA PLANA
- Funkcionalni pristop, ki zasleduje urbano alokacijo v t.i. odprti, nepozidani prostor in korenito spreminja rabo podeželja in kulturnih krajin.

STROKOVNE PODLAGE
- nekonsistentne, v razsutem stanju in težko prevedljive v zasnovo plana;
- zasledujejo le mestotvornost, ekspanzijo in kasneje varstvo resursov; kulturna krajina s podeželjem ni priznana za entiteto, ki ima specifične funkcije, probleme, in zato potrebuje specifičen, ločen pristop (oziroma ruralni plan);
- rešitve so iz t.i. zasnove rabe, ki neuspešno združuje razvojni in varstveni vidik urejanja.

PLANSKI PROBLEMI
- neusklajenost interesov med urbanimi in ruralnimi dejavnostmi ter znotraj njih;
- preziranje potreb avtohtonih prebivalcev in njihovo nezadovoljstvo ter izogibanje predpisom, specifično v mestnem in specifično v izvenmestnem prostoru;
- dolgotrajnost in ponavljanje planiranja;
- draga neučinkovitost z veliko nacionalno škodo: ekološko, gospodarsko, socialno itd.

NEKATERI PROSTORSKI PROBLEMI
- polarizacija razvoja z večjim praznjenjem podeželja;
- neobnovljena in neintenzivirana mesta;
- kulturna krajina se krči po obsegu in notranje propada v večnamenski funkciji s svojim prebivalstvom;
- visoka vizualna in ekološka degradacija kulturne krajine.

IZVEDBENA DOKUMENTACIJA
- pretežno zazidalni načrti in načrti medmestne infrastrukture;
- ker planiranje po funkcionalnem pristopu ne izhaja iz problemov in iz potreb avtohtonega okolja, ni rezultatov, ki bi narekovali vrsto politik: urbanistične, kmetijske itd.;
- pridobivanje stavbnih zemljišč s sredstvi denacionalizacije za večje posege.

OPOMBA:
Predstavljena je izkušnja s prostorskimi plani po starem zakonu o urejanju prostora, vendar tudi ZureP-1, razen pristopa, ničesar ne spreminja.

Pri izvajanju paradigme trajnostnega razvoja

POTREBNI PRISTOP K IZVEDBI PROSTORSKEGA PLANA
- Realni pristop, ki temelji na stališču, da vse že obstaja, zato planiranje prinaša le odmike od tega stanja rabe.

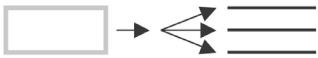

STROKOVNE PODLAGE
- celovite, konsistentne in strokovno usklajene v enoten dokument, imenovan RN kk;
- so odlično prevedljive v prostorske plane;
- imajo opredeljene razvojne možnosti rabe in prostorski red, posebej za mesta in posebej za podeželje, zato omogočajo nastavitev vseh vrst politik iz revitalizacije in razvoja;
- z revitalizacijo je zamenjano nekdanje normativno varstvo z aktivnim varstvom, ki obvezuje in omogoča sektorska izvedbena urejanja.

PLANSKE PREDNOSTI
- rešljiva neusklajenost interesov po rabi: znotraj urbanih in ruralnih dejavnosti ter med njimi;
- izhajanje iz potreb avtohtonih prebivalcev, zato ti pri predlogih sodelujejo; prostorski potenciali so vsaj 5-krat bolj programsko izkoriščeni na primerjalnih prednostih;
- učinkovitost, sistematičnost, transparentnost, z vplivom na izbiro prioritet za izvedbeno urejanje, posebej sočasne komasacije za potrebe urbanizma in kmetijstva..

NEKATERI PROSTORSKI UČINKI
- skladnejši regionalni razvoj;
- rekultivacija in rekonstrukcija kulturne krajine;
- racionalno zaokroževanje kmetij;
- ohranjeni resursi in dediščina;
- pridobljeni napotki za prestrukturiranje kmetij in zemljiške posesti;
- vpogled v proizvodni potencial;
- varstvo lastnine pred tujci;

IZVEDBENA DOKUMENTACIJA
- pretežno načrti prenove mest in ureditveni načrti vas-polje;
- izpeljava reforme kmetijske politike skozi tematske načrte: preslajanja kmetij, premene zemljišč idr. operacij, in s tem izpeljava drugih politik, npr. zemljiške politike, do prenove, v razmerah tržnega sistema in pravnega reda.

OPOMBA:
Predstavljena je izkušnja na osnovi aplikativno izvedene izdelave RNkk.

5 PRISTOP, IZ KATEREGA IZHAJA IZDELAVA RNKK

5.1 Kriteriji za izbiro pristopa

Ko smo z naročnikom pristopili k *uvajanju* CRPOV za manj razviti hriboviti del nekdanje občine Moste - Polje v KS Lipoglav in KS Besnica, se nismo zavedali rezultatov dela; projektna dokumentacija je bila razvita postopoma in zaradi upoštevanja več razlogov, in sicer: zahtev naročnika, da je treba že na globalnem nivoju spoznati potenciale, ki jih prostorski plani lokalnim skupnostim ne prinašajo; zato so tudi investicijsko-izvedbene potrebe vaščanov pretežno neskladne s plani (Maslo, 2002) in tudi z dejanskimi prostorskimi možnostmi. Tako je razvoj ali zaviran ali stihijski. S tem je bila v zahtevi 'skrita' potreba po takšnem pristopu, ki bi negativne trende na podeželju v zaledju mest izključeval.

Naročilo je bilo podprto z načeli CRPOV iz MKGP (Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano), ki so sicer veljala za izvedbene projekte, zato so bila smiselno uporabljena za nivo občine.

- načelo o celovitosti pristopa za celoviti razvoj – vizijo (skozi naravni, ustvarjeni, delovni in bivalni prostor naselbinskih celot vas–polje);
- načelo kontinuitete identitete funkcij in struktur (nekoč–danes–jutri);
- načelo pospeševanja samorazvoja podeželskega prebivalstva.

S tem so bili ustvarjeni izhodiščni pogoji za skladnost izvedbenih dokumentov s planskimi dokumenti oziroma za prekinitev s prakso, ko planski dokumenti ob neupoštevanju potreb in karakteristik investicijskih posegov blokirajo možnosti za njihovo legitimno izvajanje.

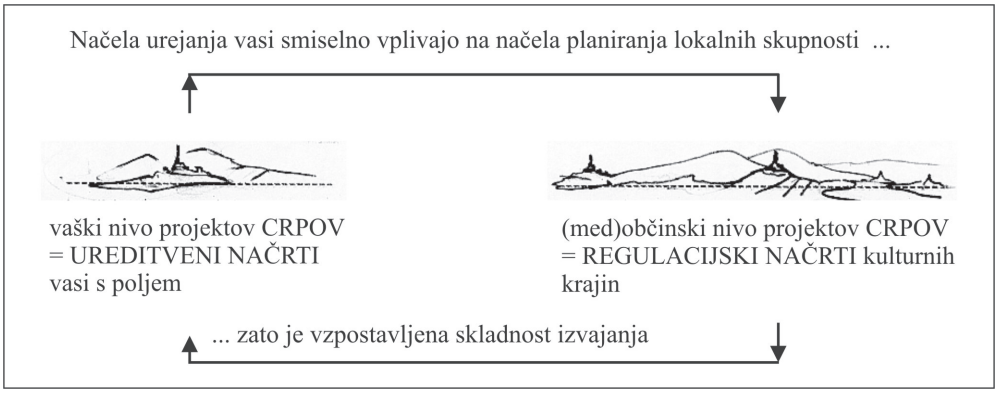

Miselni model 1: *Zagotovitve skladnosti globalnega in lokalnega nivoja urejanja podeželja.*

Strokovni izziv za izbiro pristopa k uvajanju CRPOV za planski nivo je bil tehnični problem, kako preseči prakso planiranja prostorskega razvoja lokalnih skupnosti, ko necelovite in nekompatibilne izdelave raznih strokovnih ekspertiz niso bile prevedljive na skupni imenovalec enotne rešitve enega razvojnega dokumenta za lokalno skupnost, zaradi česar je ostajal razkorak med raziskavami in rešitvami; rešitve so bile vse prevečkrat le konstrukt. Metodologija izdelave

projekta Regulacijski načrti kulturnih krajin je patentno zaščitena po odločbi št. 9500355 na Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport RS, Uradu za intelektualno lastnino. Projektni pristop izdelave Regulacijskih načrtov kulturnih krajin je preizkušen in še posebej pomemben za vsa podeželska gričevnato-hribovita in gorska območja, ki so pretežno tudi demografsko ogrožena.

5.2 Miselni model (celovitosti pristopa za celovit razvoj)

Na naslednjem interdisciplinarnem modelu je možna primerjava celovitosti pristopa za celovit razvoj, ki ga omogoča strokovno gradivo Regulacijski načrti kulturnih krajin. Programi revitalizacije in urbanega razvoja so vizija kraja, kakršna izhaja iz valorizacije razmer na 4 področjih:

NP = področje naravnega prostora z izbranimi evidencami in analizami

GP = področje grajenega prostora z izbranimi evidencami in analizami

DP = področje delovnega prostora z izbranimi evidencami in analizami

BP = področje bivalnega prostora z izbranimi evidencami in analizami

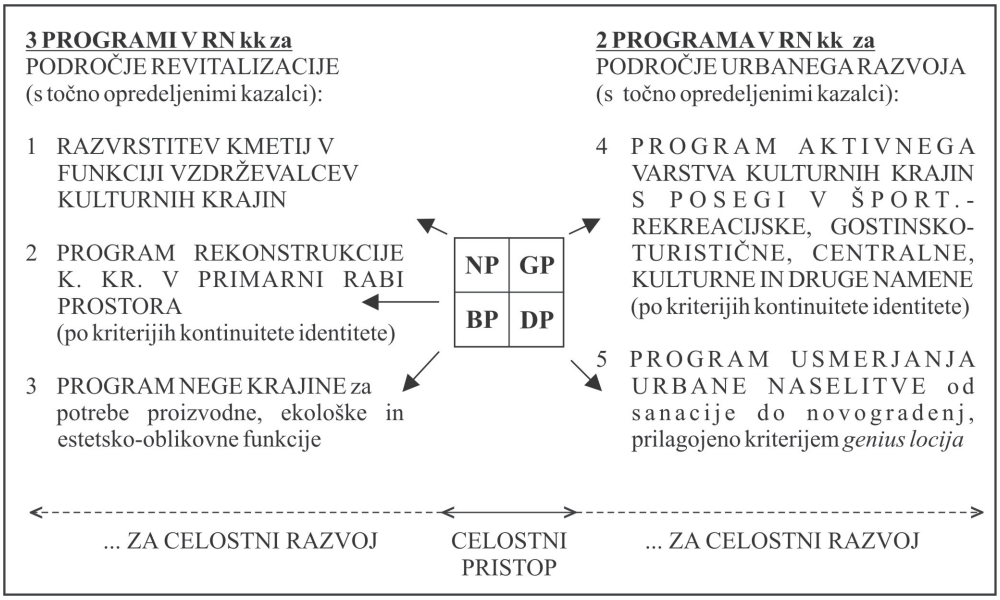

Preglednica 4: *Interdisciplinarni model "celostnega pristopa za celostni razvoj", od koder izhajajo PROGRAMI 1–5 RNkk.*

Na usklajenih programih RNkk 1–5 so sedaj vse možnosti za sektorsko-ekspertna izvajanja za potrebe izvedbenega urejanja podeželja. Podrobni naslovi izvedbenih projektov (ureditvenih – komasacijskih načrtov), ki izvirajo iz zasnove RNkk, so prikazani v preglednici 6.

5.3 Rezultati pristopa s 5 programi

Regulacijski načrti kulturnih krajin (RNkk) ustrezno mestnim regulacijskim načrtom (RN mest) tudi združujejo razvojni in ureditveni vidik; tukaj v kompoziciji morfološke zgradbe tradicionalne kulturne krajine, zato so sposobni definirati tako prostorski red kot zasnovo rabe za teritorij tradicionalnih kulturnih krajin z vsaj 60 % več vsebine kot dolgoročni plani in z drugačno obravnavo rabe – s takšno, da obvezuje k prenovi in gospodarjenju s prostorsko strukturo (aktivnemu varstvu torej). Tako regulacijski načrti za potrebe revitalizacije in razvoja podeželja obetajo:

- predloge za socio-ekonomsko ohranitev ali preslojitev kmetij,
- optimalno rekonstrukcijo in rekultivacijo tradicionalnih kulturnih krajin po ambientih,
- izenačitev pogojev za bivanje po strnjenih vaseh, zaselkih in kmetijah in s tem njihovo revitalizacijo in dopolnilni – prilagojeni razvoj,
- vzpostavitev kontinuitete krajev in krajine z navezavo na njihov genius loci,
- zagotovitev sistemskih osnov za zemljiško politiko v tržnih razmerah in s tem možnosti za pridobivanje stavbnih zemljišč oziroma prestrukturiranje kmetijskih zemljišč,
- sodobno prenovo vasi na osnovi komasacije in drugih posegov ali brez njih,
- pospeševanje kmetijstva in dopolnilnih dejavnosti v okoliščinah samorazvoja,
- osnove za usmerjanje tržnega povpraševanja (tudi s pomočjo rentnega vrednotenja lokalitet); po potrebi vgrajeno varstvo lastnine pred tujci,
- za potrebe celovitega razvoja: optimalnost rabe in sožitje vseh rab od primarne do kvartarne v večnamenskosti rabe,
- ekološko sprejemljivo intenziviranje rabe ali sanacijo obstoječih razmer,
- strokovno argumentirano odločanje o širitvi in ohranitvi odprte kulturne krajine vasi in polja ali prepustitvi nadaljnjemu zaraščanju – zapiranju,
- prilagojeno urbano novogradnjo in več vizualnih sanacij,
- lokalno komunalno in infrastrukturno urejanje, ki ni v dometu urbanističnega planiranja,
- zagotovitev učinkovite (vsebinske) izpeljave republiškega urejanja kulturnih krajin republiškega ali regionalnega pomena,
- ovrednotene prostorske razmere v alternativnosti rabe, kar bi bila strokovna podlaga za urbanistične potrebe 'presoj vplivov na okolje' ali drugačna usklajevanja (z regionalnimi razvojnimi projekti).

Z izdelavo RNkk so ustvarjene tudi možnosti evropsko primerljivega prostorskega planiranja, ki podeželje definira z usklajevanjem med prostorskim planiranjem naselitve in agrarno strukturnimi in podobnimi ruralnimi plani, pri nas pa je ZureP-1 to obšel (po opustitvi usklajevanj med naselji in trajnimi kmetijskimi zemljišči) in prepustil usklajevanju in/ali vgrajevanju *regionalnih razvojnih programov* sektorskih interesov (za skladen regionalni razvoj) v *regionalne zasnove prostorskega razvoja* (glej tudi poglavje 7.2).

6 PROJEKT: REGULACIJSKI NAČRTI KULTURNIH KRAJIN (RNKK)

Strokovno gradivo RNKK je projektno izpeljano skozi 3 faze v procesu (uvajanja CRPOV), in sicer od evidenc do sintez, in je tako tudi združevano v 3 MAPE, kot sledi:

A. ANALITSKE STROKOVNE OSNOVE (grafika, usmeritve)

Temeljni cilj izdelave ANALIZE STANJA je bil opredeliti razvojno politiko po vaseh tako, da ta izključuje negativne trende, kar bi omogočilo izbiro prioritetnih ukrepov. Zato teza, *da mora prostorska dokumentacija v tej fazi znati izluščiti in ovrednotiti tiste kazalce kontinuitete deželotvornosti, ki se v procesih snovanja sprememb ne smejo izgubiti*. Rezultat je opredeljena razvojna politika po vaseh, zaselkih in samotnih kmetijah.

B. SINTETSKO-PROGNOSTIČNE STROKOVNE OSNOVE (grafika, pravilnik), in sicer:

B1 OSNUTEK REGULACIJSKEGA NAČRTA kulturnih krajin (ORNkk).

Temeljni cilj izdelave 1. dela sinteze je bil 'logični razvoj kulturnih krajin', zato je izpeljava stopnje B1 slonela na tezi, da *morajo prostorske strokovne osnove v fazi sinteze znati sistemsko reševati razvojna vprašanja, ki slonijo na sodobni uporabi izročil*. Torej je bilo pomembno prostorsko definirati RAZVOJNE MOŽNOSTI REVITALIZACIJE IN RAZVOJA PO KRITERIJIH KONTINUITETE IDENTITETE.

Rezultat je prostorska zasnova:

a) možnosti zasnove rabe,

b) možnosti zasnove sistemskega urejanja prostora (oblika podeželskega prostorskega reda).

B2 PREDLOG REGULACIJSKEGA NAČRTA kulturnih krajin (PRNkk)

Izpeljava stopnje B2 sloni na tezi, *da sta revitalizacija in razvoj v interesu avtohtonega prebivalstva, ki mu za svoj kraj ni vseeno*. Zato je izbran skrben postopek soočanja možnih rab po lokalitetah in funkcionalnih celotah.

Tako je z zasnovo rabe vsebinsko opredeljena vizija kraja o spreminjanju ali ohranjanju rabe ter potrebnih ukrepih za to.

Rezultat so različne kartografske predstavitve.
a) Kartografska predstavitev z izbrano zasnovo rabe tradicionalnih kulturnih krajin s 3 programi s področja revitalizacije in 2 programoma s področja urbanizacije. Izpeljana zasnova rabe odgovarja na vprašanja: kaj, kje in tudi koliko.

Seveda je že program zasnove rabe tudi seznam možnih investicij, za katere po veljavnih postopkih vedno lahko steče postopek pridobivanja investicijsko-tehnične dokumentacije.

Zasnova rabe zagotavlja:

- Celovitost razvoja podeželja iz potreb njegove okoljetvorne in kulturotvorne funkcije in še posebej iz potreb po gospodarski moči in bivalni privlačnosti,

- komplementarnost med ruralnimi in urbanimi dejavnostmi ter
- prilagojenost posegov v naravna in kulturna izročila in s tem v dejansko sonaravnost in sokulturnost ter bilančno logični razvoj kulturnih krajin in vzpostavitev kontinuitete poselitvenega vzorca.

b) Kartografska predstavitev z izbrano zasnovo urejanja prostora – osnove podeželskega prostorskega reda.

Vzorec kulturno-krajinskega oziroma podeželskega reda je novost na področju urejanja prostora, ki dodaja k običajnim podatkom o rabi tudi podatke o različnih stopnjah vzdrževanja oziroma njene vsebinske nadgradnje (tudi rekultiviranja, saniranja, prenove itd). Lahko bi rekli, da so to prostorska opozorila o dodajanju vrednosti na stanje, ali spremembo izročil v funkciji in strukturi. Odgovarja torej na vprašanja glede pogojev, ki jih je treba doseči za kvalitetno podobo zasnove rabe po RNkk. Ker tega doslej ni bilo, smo zaradi formalnih urbanističnih meril priče negativnim procesom defenziv, degradacij, vizualnih polucij, medtem ko za 'polje' teh meril doslej ni bilo, z izjemo normativnega varstva, ki se je vedno lahko izpodbijalo.

c) Kartografska predstavitev s strukturnim načrtom (z lastniško strukturo/po hišnih številkah).

To je podrobna katastrska osnova, s pomočjo katere je v njeni transparentni pripetosti na karto rabe in reda možno obvladovati investicijsko povpraševanje, zaokroževanje kmetij in vse vrste zemljiških politik, tako za potrebe kmetijstva kot urbanizacije.

7 OPIS UPORABNOSTI REGULACIJSKIH NAČRTOV KULTURNIH KRAJIN (RNKK)

7.1 Ponazoritev uporabnosti strokovnih osnov RNkk na dveh nivojih

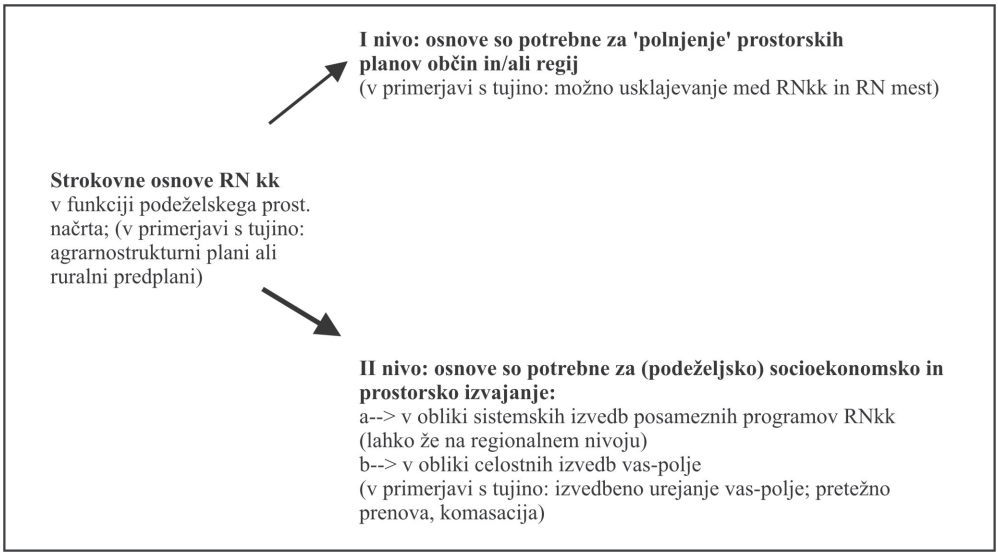

Miselni model 2: *Uporabnost strokovnih osnov RNkk na dveh nivojih (I in II).*

7.2 O uporabnosti na planskem nivoju (I)

Iz dosedanjega izvajanja je bilo razvidno, da za tradicionalne kulturne krajine Regulacijski načrti kulturnih krajin predstavljajo strokovno gradivo (osnove, podlage, orodje), ki jih lahko celostno strokovno zastopa v procesih integralnega prostorskega planiranja mest s podeželjem in infrastrukturo na nivoju občin in/ali več občin – regij.

To gradivo potrebuje 'nosilca' oziroma strokovno-upravni interes institucije, ki bi se opredelila do njegove uporabe: ali pod istim imenom, če naj bi to pomenilo predvsem vrsto (novih) strokovnih podlag, ali pod imenom akta strokovne uprave, če naj bi pomenilo predvsem model za vsebino iz akta.

Tako so denimo za MOP kot zakonodajalca o urejanju prostora z ZUreP-1 RNkk lahko *strokovne podlage* (po 27. členu), če bi se ta odločil, da bo npr. s podzakonskimi določili predpisal regulacijske načrte za mesta in/ali za podeželje (in projektno sistemsko rešil vprašanje njegovega zakonskega odmika od nosilcev planiranja).

Lahko so del *regionalne zasnove prostorskega razvoja občine* (55. čl.), lahko so *model za nekatere relevantne akte*, kot je to krajinska zasnova oziroma zasnova krajine v okviru strategije prostorskega razvoja občine (60. čl.), lahko so *prostorski red občine* za podeželsko zaledje mesta oziroma *karta (podrobne) namenske rabe prostora* (63., 64. čl.).

Tako so RNkk lahko za MKGP (pod)*zakonsko predpisana dokumentacija iz uvajanja* CRPOV, *npr. za manj razvite, težko dostopne teritorije občin*, ki so demografsko ogrožene, pri čemer bi lahko dosegli konsenz z MG in MOP o njihovi uporabi. Lahko pa so le *strokovne podlage za definiranje smernic (analiz razvojnih možnosti) občin* za pripravo strategije prostorskega razvoja oz. prostorskega reda občine (68. čl.).

Za MG in MOP so lahko RNkk v funkciji *vmesne, strateške, usklajevalne karte za potrebe usklajevanja* regionalnih razvojnih programov sektorskih interesov po Zakonu o pospeševanju skladnega regionalnega razvoja v regionalno zasnovo prostorskega razvoja – po ZUreP-1. Na ta način bi bil rešen problem zagotovitve strokovnih podlag *za doseganje stvarne skladnosti odločitev* (po Lavrenčič) med sektorji in regionalnimi zasnovami prostorskega razvoja.

Za Ministrstvo za kulturo so RNkk lahko konkretna *oblika izvajanja predpisanih konvencij*, npr. Alpske konvencije in še posebej Evropske konvencije o krajini, ki terjajo od načrtovalcev plansko zagotavljanje integritete tradicionalnih kulturnih krajin v njihovih absolutnih identitetah. Z vgraditvijo RNkk v prostorske planske dokumente bi postala določila navedenih konvencij uresničljiva. Uresničljiva bi seveda postala tudi prostorska določila Zakona o varstvu okolja, ki mu ZureP-1 ni namenil vsebinske povezanosti.

7.3 O uporabnosti na izvedbenem nivoju (II)

Z vgradnjo vsebin v zasnovi in prostorskem redu in načinu izrisa po modelu RNkk bi bilo v prostorskih planih zagotovljeno, da bodo odpravljene njihove sedanje blokade glede revitalizacije in razvoja. Delovali bi v funkciji PROGRAMA o možnih in potrebnih izvedbah na posameznem

teritoriju, kar bi pospešilo razvoj in zagotovilo skladnost izvedbenih potreb s planskimi opredelitvami, s tem pa ažurnost reševanja investicijskih vlog.

Izvedbena uporabnost je torej druga pomembna prednost strokovnih osnov RNkk, ki dajejo že na tej ravni primerjalni vpogled v izbiro teritorijev za posamezne vrste ureditvenih posegov iz prestrukturiranja na nivoju vas–polje (glej preglednici 5 in 6). S tem pa so na izvedbeni ravni ustvarjeni primerljivi pogoji izvedbenega urejanja pri nas z EU in ustvarjeni pogoji za funkcijo izvajanja CRPOV.

Z izdelanimi RNkk je slovenska strokovna uprava dobila pilotno izdelani prototip, primerljiv s tujimi agrarnostrukturnimi plani, morda ruralnimi plani, ki so tam v funkciji predplanov in uporabljeni pri zasnovah planiranja podeželja, (glej poglavje 7.4).

7.4 Deficit današnjih dokumentov za podeželje – kako doseči evropsko primerljivost na planskem nivoju I in izvedbenem nivoju II

NIVOJI	TERITORIJI	SEDAJ		PO NOVEM
		PRI NAS	TUJINA	RNkk
PLANSKI NIVO	KULTURNA KRAJINA V OBČINI ALI REGIJI		IZDELAVA PREDPLANOV ALI RURALNIH PLANOV ALI AGRARNO-STRUKTURNO PLANIRANJE	RNkk SO STROKOVNE OSNOVE ZA: I. PLANSKI NIVO IN II. IZVEDBENI NIVO glej pogl.6 in miselni model št. 2
	KULTURNA KRAJINA NA NIVOJU OBČINE	PROSTORSKI PLANI OBČIN : staro: • Zazidalni posegi • varovanje resursov in izročil v zasnovi rabe novo: • Strategija prostorskega razvoja občine z urbanistično in krajinsko zasnovo • Prostorski red z namensko rabo	DEŽELNI PLANI: *prostorsko planiranje naselitve *planiranje krajine (varovanje naravnih vrednot)	I. DOKUMENTI (strokovne osnove) ZA PODEŽELSKI DEL PROSTORSKEGA NAČRTA Tematike po RNkk *zasnova rabe pri prostorskem redu za podeželski del *krajinska zasnova za kulturne krajine Glej preglednico 6
IZVEDBENI NIVO	VAŠKI TERITORIJ	staro: ? (PUP-i in zazidalni načrti) novo: lokacijski načrti komasacije	UREDITVENI NAČRTI: • komasacijske idr. oblike zemljiških operacij • ekstenzivni razvoji • prenova z infrastrukturo • nega krajine • zazidalni načrti	II DOKUMENTI ZA IZVEDBENI NIVO PO RNkk **Ureditveni načrti revitalizacije:** • komasacijski idr. oblike zemljiških operacij • produkcija • prenova vasi • nega krajine **Ureditveni načrti urbanizacije:** • oskrba • naselitev Glej preglednico 6

Preglednica 5: *Evropska primerljivost izdelave REGULACIJSKIH NAČRTOV kulturnih krajin.*

7.5 Programi strokovnih osnov regulacijskih načrtov kulturnih krajin definirajo cilje prestrukturiranja slovenskega podeželja ter njihovo izpeljavo v tematske dokumente.

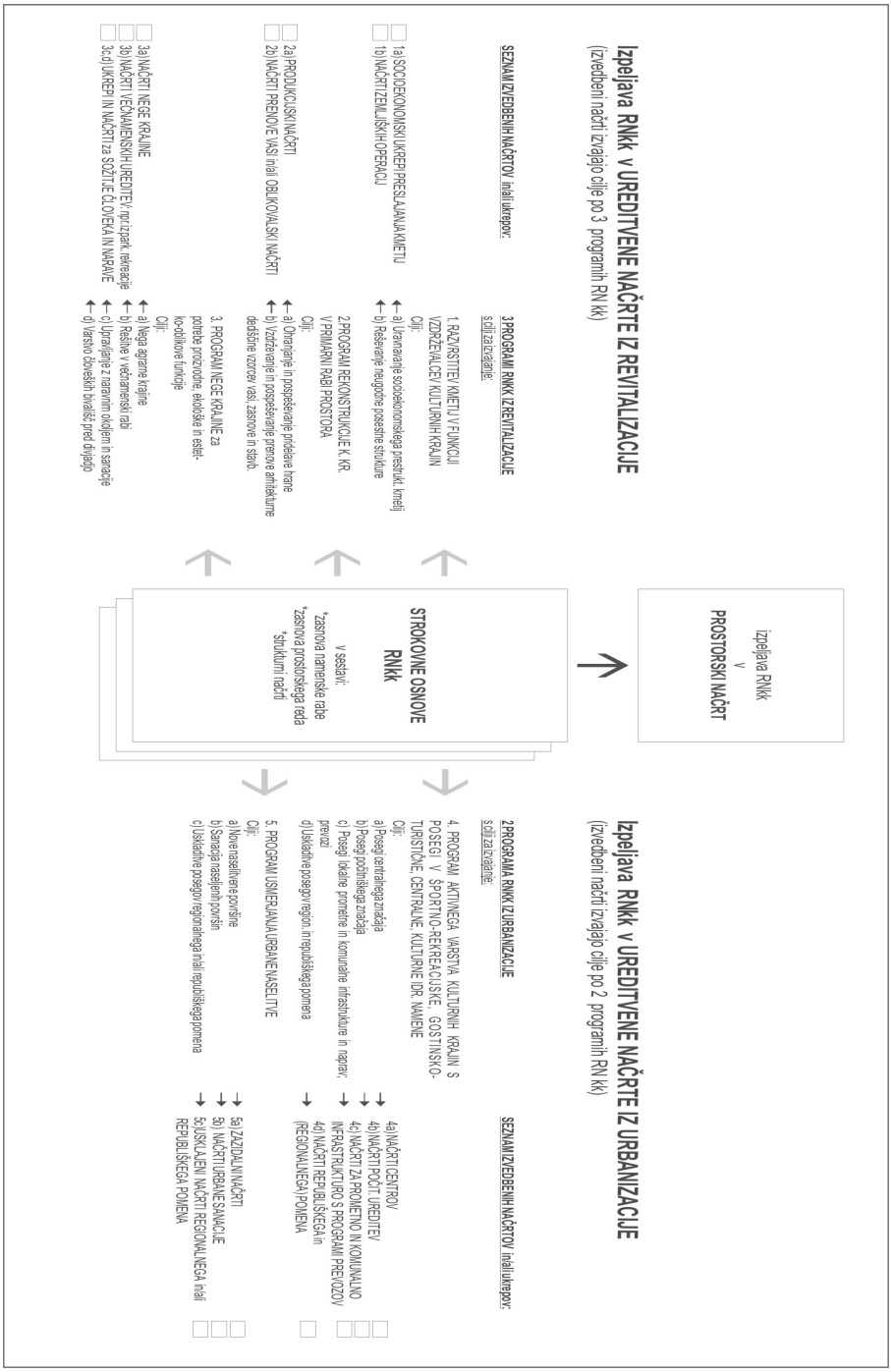

Preglednica 6: *Izpeljava STROKOVNIH OSNOV RNkk v PLANSKI NAČRT in UREDITVENE NAČRTE iz revitalizacije ter UREDITVENE NAČRTE iz urbanizacije.*

8 ZAKLJUČEK

Prostorski planerji še predobro poznamo težavnostno stopnjo interdisciplinarnosti in multidisciplinarnosti dela na prostorskih planih. Kot taki, plani niso le pod presojo občinskih in/ali republiških interesov (oziroma uporabnikov), ampak tudi pod presojo vsake od strokovnih disciplin, ki to interdisciplinarnost sestavlja (in so tudi soglasodajalci); vsakdo išče v planu svojo prisotnost in/ali pristojnosti in praviloma s planom ni zadovoljen. To je bila značilnost ob *mehaničnosti* funkcionalnega planiranja, ki je normativno definiralo *povpraševanje* po posegih v prostor (prevladujoče urbanistično povpraševanje) in *varstvo* pred posegi (v največjem obsegu zajeto v podeželskem zaledju mest). Od tu izvirajo zloglasna *mehanistična* spreminjanja planov.

V spremenjenih družbeno-ekonomskih okoliščinah, je *povpraševanje* zamenjano s *trgom* in *neplanibilno varstvo* z *ovrednotenimi lokalitetami*; ali za potrebe trga, predvsem pa za plansko podporo samorazvoju. Dosedanji urbanistični inštrumenti definiranja namenske rabe, še posebej pa prostorskega reda v podeželskem zaledju mest, bodo tako še bolj neuspešni [5], saj na stopnji *utopičnosti* ne bodo sposobni usmerjati trga niti zagotoviti prestrukturiranja slovenskega podeželja.

Regulacijski načrti kulturnih krajin (RNkk) so metodološko preverjeni model drugačnega definiranja namenske rabe in prostorskega reda, ki sloni na realnosti sporočil, kakršna so sedimentirana v prostoru podeželja in predočajo razumevanje o nastanku rabe, razvijajo odnos do stanja rabe in so kriteriji do njenega nadgrajevanja, spreminjanja oziroma do novih posegov. Ta sporočila so v regulacijskih načrtih kulturnih krajin zajeta v mrežni sistem, ki agregira vse podatke iz t. i. *aktivnega varstva*: do obstoječih rab in do možnih novih ali dopolnilnih rab. Skozi takšen, realen pristop, so strokovno objektivno obravnavane vse dejavnosti in dejavniki in zagotovljena jim je njihova lastna aktivnost v investicijskem načrtovanju.

Naj dodamo, da bi izkušnja z RNkk lahko pomenila skupni imenovalec za nekatera medresorska dogovarjanja in sodelovanja ter možnosti za uskladitev posameznih zakonodajnih vsebin in nastavitev podatkovnih baz. V tem prispevku ni posebej poudarjena potreba po podatkih za izdelavo tovrstnih dokumentov. Kvalitetni podatki in kartografske podlage, ki jih nudi geodetska služba in stroka so izredno pomembna strokovna podlaga, da se izdelave RNkk sploh lahko lotimo. Morda bi tej temi posvetili poseben prispevek, če bo za to strokovna javnost zainteresirana.

[5] *Novak, J. (1998). Pogled na razvoj prostorskega načrtovanja, referat. Strokovni posvet na Bledu na temo: Regionalno prostorsko planiranje – praksa in izzivi. Napačno je izhajati iz starega sistema in se zadovoljiti zgolj z manjšimi popravki, ki bi ohranjali obstoječe instrumente, ki so se v novem sistemu izkazali kot neučinkoviti oziroma so omogočali le delno ali navidezno regulacijo prostora. V obratnem primeru bi prostorski plani na različnih ravneh lahko vedno bolj postajali formalno pokritje nekih vnaprejšnih odločitev, ki niso rezultat strokovnih načrtovalskih metod.*

Literatura in viri:

Bayerisches Programm Ländliche Neuordnung durch Flurbereinigung und Dorferneuerung (1989). München: Bayerischs Staatsministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten.

Belec, T. (1992). Navodila MKGP. CRPOV, dejavnost za podeželje in vas. Ljubljana: MKGP, Center CRPO.

Bežan, M. (1995). Kaj naj zapolnjuje regionalne plane. Zbornik referatov: Med občino in državo, 13. Sedlarjevo srečanje, Radenci 95.

Delovna skupnost Alpe-Jadran (1994). Drugo skupno poročilo o zgodovinskih središčih. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Fister, P. et al. (1991). Arhitekturne krajine in regije Slovenije. Poselitev 2 MOP Zavod za prostorsko planiranje Ljubljana.

Gantar, P. (1984). Urbanizem, družbeni konflikti. Planiranje. Ljubljana:Univerzitetna konferenca ZSMS.

Glück, A. Magel, H. (1993). Podeželje, vrt prihodnosti – nove možnosti. Komenda: Glavarjeva družba.

Koželj, J. (1991–1994). Strukturni pristop k skladnejši zidavi.Ljubljana: FAGG; Zbornik predavanj.

Knauer, N. (1990). Kmetijstvo in krajinska ekologija.Ljubljana: BF, Zbornik predavanj.

Kreitmajer, K. (1990). Prostorski plani so lepljenke. 15. Sedlarjevo srečanje.

KTBL Bauwesen (1975). Planung im ländlichen Raum. Agrarplanung.

Lavrenčič, V. (2002). O problemih uveljavitve regionalne zasnove prostorskega razvoja po novih zakonskih izhodiščih. 17 Sedlarjevo srečanje. Izola.

Lipej, B. (1991). Lastninjenje bo temeljilo na 165 let starih načrtih; zemljiški kataster-podlaga za prikaz prostorskih podatkov. Delo – Znanje za razvoj.

Markeš, M. (1997). Razmejitev kmetijsko manj ugodnih območij v Sloveniji. Erjavec, E. et al. Slovensko kmetijstvo in EU; MKGP; ČZD Kmečki glas.

Maslo, G. (2000). Kmetijstvo v prostoru. Odgovori na vprašalnik (pri projektu RNkk, Žun) v zvezi z revitalizacijo in razvojem podeželja.

Pogačnik, A. (1992). Urejanje prostora in varstvo okolja. Univerzitetni učbenik. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Pirkovič-Kocbek J. (1986). Morfološki vidik obrobja Ljubljane.Ljubljana: AB.

Prosen, A. (1993). Sonaravno urejanje podeželskega prostora. Ljubljana: FAGG OGG

Prosen, A. (1999). Odgovori na vprašalnik (pri projektu RN kk-Žun) v zvezi z revitalizacijo in razvojem podeželja.

Prosen, A. (1991). Planiranje podeželskega prostora (47–61). Barbič A. (urednik). Prihodnost slovenskega podeželja. Dolenjska založba. Tiskarna Novo mesto.

Prosen, A. (2002). Regionalni vidik pri urejanju in razvoju podeželja. V: Geršak Podbreznik, Aleksandra (ur.), Novak, Matej (ur.). 17. Sedlarjevo srečanje, 3, 4. in 5. oktober 2002, Izola Slovenija. Regionalno planiranje : mednarodni seminar : zbornik referatov. Ljubljana: Društvo urbanistov in prostorskih planerjev Slovenije: = Town and Spatial Planning Association of Slovenia, str. 65–72.

Schmid, K.O. (1998). Ali je lahko majhna regija konkurenčna. Mednarodno strokovno posvetovanje na Bledu na temo: Regionalno prostorsko planiranje – praksa in izzivi.

Stritar, A. (1990). Krajina, krajinski sistemi. Raba in varstvo tal v Sloveniji. Ljubljana: Partizanska knjiga.

Primarni viri:

Žun – Koderman, B. (1994–1995). 'Uvajanje CRPOV' za KS Lipoglav; 3-krat PROJEKTNA DOKUMENTACIJA (grafika s teksti in pravilniki):

A analiza stanja; ZOP 1994

B1 Osnutek REGULACIJSKEGA NAČRTA KULTURNIH KRAJIN (O RN kk); Sob Moste-Polje 1994

B2 Predlog REGULACIJSKEGA NAČRTA KULTURNIH KRAJIN (P RN kk); MOL 1995

Žun – Koderman, B. (1996–1997). Uvajanje CRPOV za del KS Besnica; 3-krat PROJEKTNA DOKUMENTACIJA

(grafika s teksti in pravilniki):

A analiza stanja; MOL 1996

B1 Osnutek REGULACIJSKEGA NAČRTA KULTURNIH KRAJIN (O RN kk); MOL 1996

B2 Predlog REGULACIJSKEGA NAČRTA KULTURNIH KRAJIN (P RN kk); MOL 1997

Žun – Koderman, B. (1995). Postopek izdelave in uporabe mrežnega sistema za izvajanje potreb prostorskega planiranja; Gradivo PATENTNE PRIJAVE; ODLOČBA O PATENTU št. 9500355 za izumitelja.

Žun – Koderman, B. (1998). Predstavitev uporabnosti izdelanih strokovnih osnov na stopnji REGULACIJSKI NAČRT KULTURNIH KRAJIN, za potrebe lokalnih skupnosti; publikacija v tekstu in grafiki; MOL.

Žun – Koderman, B. (2000). Sistemizacija problemov povpraševanja in blokad ter ekspertne možnosti sistemskih rešitev; PROJEKTNA DOKUMENTACIJA po Programu izdelave Ureditvenega s strukturnim načrtom kot pilotnega projekta izvajanja RN kk; I. del: MKGP.

Žun – Koderman, B. (2002 feb). REGULATION PLANS FOR CULTURAL LANDSCAPES -pisni opis projekta z plakatom 1-2; gradivo izdelano za EVROPSKI SVET URBANISTOV (CEUECTP) ob priliki razpisa za 'etrto evropsko nagrado za dosežke v urbanističnem in regionalnem planiranju (The 4th European Urban and Regional Planing Awards).

Breda Žun Koderman, univ. dipl. inž. arh.
Ane Ziherlove 10, SI-1000 LJUBLJANA, Slovenija, tel. (01) 519 87 91

Prispelo v objavo: 2. julija 2003